

Otázka: Podstata a smysl filozofie

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): kacenka.955

1) Podstata a smysl filozofie, počátky antické filozofie

2) Největší osobnosti a směry antické filozofie

„Filozofie ukazuje mouše, která uvízla v lahvi cestu ven“ - *Wittgenstein*

definice: *filein, sófia; 3 důvody, proč se stát filozofem + filozof usiluje o moudrost, není vyhraněná metoda ani předmět*

vědy reálné / formální, které se z FI vyčlenily

FI DISCIPLÍNY:

- **ontologie** - Co je jsoucno a bytí? - Aristoteles (jsoucno - konkrétní bytosti + jejich vlastnosti = vše, co existuje, bytí - společné pro všechna jsoucna): rozdíl mezi tím je

základním tématem filozofie

ČASTO SE ZTOTOŽŇUJE S METAFYZIKOU (Adronik Rhodský), dělení

DĚLENÍ

- **gnozeologie** - Jak poznáme bytí? Je bytí poznatelné? - senzualismus, empirismus, racionalismus
- **filozofická antropologie** - vymezení pojmu člověk, smysl lidského života
- **filozofie dějin** - smysl dějinného vývoje
- **etika** - praktická FI

filozofie a náboženství: filozofie se stává služkou náboženství - pomáhá vysvětlovat (např.: středověk - T. A.), Marxistická filozofie byla proti náboženství

POČÁTKY ANTICKÉ FI

6. -7. st. př. n. l.: kvetl obchod po moři -> bohatství -> začali se zajímat i o jiná vysvětlení než mýty

1) I. proud je antická filozofie

od mýtu k logu: snaha přejít od víry k rozumu (Homérovy báje - vyčítalo se mu, že bohové mají podobu a lidské vlastnosti)

3 pilíře evropské civilizace: antická filozofie, křesťanství, římské právo

2) II. proud je z Asie

východní zdroje se prolínají díky obchodu i do antické FI, zabývají se reinkarnací (vliv buddhismu, konfucianismu, taoismu)

OBDOBÍ ANTICKÉ FI

- 1) KOSMOLOGICKÉ - hledání arché = pralátku, ze které Země vznikla
- 2) ANTROPOLOGICKÉ - obrat k člověku
- 3) SYSTEMATIKA - snaha o systém věd
- 4) HELÉNISMUS (až do nástupu křesťanství) - smysl lidské existence

1) Kosmologie

MÍLEŤANÉ

-Tháles z Mílétu: fyzik, přírodovědec: Thaletova kružnice; jako pralátku měl vodu

-Anaximandros: pralátka apeiron (z něj protiklady), Země původně kapalina, vysoušením pevniny

-Anaximenes: pralátka vzduch (i dech duše) - zhušťováním voda, zředěním oheň

PYTHAGOROVCI

-Pythagoras ze Samu: matematik, astronom, filozof

matematický náhled: bere svět jako realitu, neměnnou jistotu - záleží jen na úhlu pohledu

filozofický náhled: jak vznikl svět?

-svět kolem nás je kosmos, funguje na harmonii čísel

astronomický náhled: Vesmír funguje na základě harmonie čísel (závislé na rychlosti a velikosti planet)

ČÍSLO (středem jeho filozofie) - neměl pralátku, ale prazákon (zákon čísel)

MYŠLENKA METEMPSYCHÓZY (=přenášení duší)

založil NÁBOŽENSKÝ SPOLEK v Itálii (Cotrone) - asketická pravidla

ELEATÉ

-**Xenofánes z Kolofónu:** v Elei (Itálii) založil filozofickou školu - kritika polyteismus (jak může mnoho bohů vládnout všemu?) a kritika antropomorfismu (zobrazování bohů s lidskou podobou a vlastnostmi)

-jeho žák **Parmenides z Elei** - kritika všeho, co je v rozporu s rozumem - to je jen mínění

-jeho žákem **Zenon z Elei** - popření mnohosti (hlava plešatého / porostlá - kdo určí, co je mnoho?)

MLADŠÍ FYZICI

-**Empedokles** - eklektik (vyběrač z myšlenkových teorií), učení METEMPSYHÓZY, studoval na

VÝCHODNÍCH univerzitách: titul mága (uznávaná profese)

-správa polis by měla být založena na rovnoprávnosti občanů – lid ho miloval

-princip spojující – láska, princip oddělující – svár

-Anaxágoras – vše vzniklo homoiomérií (=semena): je jich nekonečně mnoho, dají se stále dělit – princip, který semena spojuje ve věci: NÚS (rozum / duch, který hýbá světem)

ATOMISTÉ

-Démokritos – vše vzniká na základě nedělitelných částí (atomů)

2) Antropologie

Perikles – tvůrce athénské demokracie: doteď se každý v soudních sporech každý obhajoval sám: LOGOGRAFIE (5 STOL.): řečníci + schopni napsat plamenné projevy (díky tomu lidé spory vyhrávali) – etický relativismus

o začalo se jim tak říkat: SOFISTÉ – 1. zkoumali, jak daleko jsme schopni myslet, nasměrování na člověka

-Georgias z Leonti: skepticismus – nic není, kdyby něco bylo, tak by to nebylo poznatelné a kdyby to bylo poznatelné, nebylo by to sdělitelné

-Sokrates – nic nenapsal, ale jeho význam spočívá hlavně v praktičnosti: chodil mezi lidmi a hlásal, jak to má být (čest, spravedlnost) => odsouzen na kraj společnosti, nepohodlný pro politiky (kazí mravy mládeže).

říkal: „Ale já vím, že nic nevím.“ – na rozdíl od vás

Daimonion = nemůžeš jednat jinak, než co ti říká tvůj hlas

3) Systematika

-žák Sokrata **Platon**: z aristokratické rodiny, chtěl do politiky, ale byl znechucen poměry v Athénách – stal se filozofem: založil školu – AKADEMII

-popsal ideální fungování státu – chtěl aristokracii – vládci (nejmoudřejší)

-strážci (obrana státu)

-řemeslníci (prak. stránka)

=>měli by mít společný majetek, měli by mít společné děti – ty schopné oddělit – budoucí vládci: studium matematiky, geometrie, politiky – 50leté vzdělání

-špatné formy vlády: oligarchie (vznik působením bohatství), demokracie (jak může vládnout lid?), tyranie

-duše – 3 části (rozumová = hlava = **moudrost**, vznětlivá = hrud' = **statečnost**, žádostivá = podbřišek = **žádostivost**) + **spravedlnost**

— svět jevů – svět smyslově poznatelný, **svět idejí** (pro něj je skutečný) – jaké by to mělo být (my se mezi nimi pohybujeme), anamnesis: duše se rozvzpomíná na svět idejí, kde dříve byla, metexe: svět jevů se podílí na světě idejí

-dílo Ústava: podobenství o jeskyni - měli bychom se dostat z té jeskyně - odrazy na stěně - svět jevů, vyjdou ven - svět idejí (skutečný); 2. část - pohrdá uměním

-Aristoteles - žák Akademie, založil školu Likeon (peripatetická), umírá na žaludeční potíže

-Organon, Politika

-systematizaci přírodních věd - důkladné (živá: rostliny, živočichové, člověk - 3 druhy duše / neživá)

-logika (smyslové poznání neodsoudil) - dodnes - pojem je dán definicí - 10 kategorií, podle kterých popisoval pojmy: SUBSTANCE (podstata věci), kvantita, kvalita.

=> po pojmu - soud (premisy, konkluze) - úsudek: sylogismus (ze 2 premis 1 konkluze)

-metafyzika: každá příčina udává látce pohyb, 1 hybatel je bůh - nepohyblivý

-politika: zoon politikon, správné formy vlády: aristokracie, monarchie, politeia (jako demokracie, ale těch předurčených)

Aristoteles x Platon

A: smysly v pořádku, k chybě dochází ve zpracování smyslových vjemů / umění nakloněn

P: smysly klamou (viz. svět jevů je nereálný) / uměním pohrdá

4) Helénismus

dříve polis, kde byli v centru filozofové - nyní - jak prožít život co nejslastněji - lidé se věnují sobě

Stoicismus - existuje přirozené právo, platí pro všechny, zabývali se logikou, fyzikou, etikou - ideál apathea (duševní rovnováha). Např.: **Marcus Aurelius**, římský císař

-Novoplatónství - návaznost na Platona, pojem EMANACE (prýštění), je zde cyklický pohled (V tradice / křesťanství). Plotinos: BŮH =JEDNO, 1. DUCH, 2. SVĚTOVÁ DUŠE, 3. HMOTA - princip konverze (duše se chce vrátit zpátky do božského)

3) Středověká filozofie

r. 313 EDIKT MILÁNSKÝ - křesťanství zrovnoprávněno

r. 525 (4) - BOĚTIUS - 1. filozof středověku - ale byl obviněn z velezrady, vězení + **popraven**, Útěcha z filozofie (uspokojení duchovní podstaty!)

r. 395 - rozdělení ŘÍMSKE ŘÍŠE: Západořímská (Řím), Východořímská (Konstantinopol)

-> **476 - 1453** (rozpad Z) - (rozpad V: dobyli Turci): období středověku

základním prvkem je **monoteismus** (lineární pohled na dějiny - vznikly stvořením světa, propast mezi Bohem a jednotlivci - do dějin zasahuje: v antice svět Bůh stvořil, ale dál už do něj nezasahuje)

- *Patristika*

Apologetika - obhajoba křesťanství (2-3)

Dogmatika - vznik dogmat (3-4)

Systematika - křesťanství se formuje jako náboženský systém (5-8)

- *Scholastika*

Raná (9-12)

Vrcholná (13)

Pozdní (14-15)

Apologetika

Obránci křesťanství chtějí ukázat mravní nadřazenost křesťanství. – život na světě je utrpením, tento svět ale zanikne a přiblíží se boží říši (člověk má být oddán Bohu)

x na rozdíl od **antických myslitelů**: teoretické vzdělání, kalokagathie, helénismus – smyslový požitek

-Tertullianus -1. Křesťanské spisy v latině – pravda víry je nadřazena smyslovému poznání = teologie je nadřazena filozofii

NEBEZPEČÍ, KTERÉ OHROŽOVALO KŘESŤANSTVÍ – **GNOSTICI**

-sice to byli křesťané, ale říkali – nějakou vyšší silou (kontemplace) se dokážeme spojit s Bohem – pak by instituce církve nebyla potřebná, mystický směr

-2 bohové: stvořitel: demiurg = stvořitel dobra i zla, toho, jaký svět opravdu je /vykupitel (přináší dobro)

Manicheismus - založil princ Máni z Persie: snaha spojit perské a indické s křesťanstvím

-2 etické principy (i principy života): dobro (světlo), zlo (tma) – tyto spolu bojují a jejich smíšením vznikl svět

-své vyznavače dělí do 2 tříd: vyvolení (askeze) a posluchači (méně ortodoxní)

Dogmatika: dogmata – o boží trojici, evangelia, stanovení Vánoc a Velikonoc...

-Arius x Athanasius (bůh a syn jsou jedna a tatáž osoba): spor a trojjedinost boží – 380: potvrzení trojjedinosti boží (na Nicejském koncilu už to rozhodl Konstantin – císař)

Systematika

-Aurelius Augustinus - jeho podstata

- trojjednost boží (jednota stvořitele a vykupitele) + propast mezi stvořitelem a člověkem + lineární pohled na svět, nauka o dědičném hříchu (Adam zhřešil, tento hřích je dědičný, jen Bůh to pak určí, zda jsem hodni milosti nebo ne, církev to pak zmírnila), církev - boží zástupkyně na Zemi - skrze ni může dojít k vykoupení

Scholastika

Charakteristická je volnost, studium na VŠ, snaha o vytvoření systému.

scholastická metoda = PRO ET CONTRA (pro a proti), pak následovala DISPUTACE (rozprava)
- kdy se vyjadřovali odborníci - došli ke KONCENZU

-SPOR O UNIVERZÁLIE (=pojmy, platonské ideje)

Realisté - pojmy existují reálně (pojem strom existuje reálně bez závislosti na stromech v lese)

krajní - pojmy před věcmi (univerzália ante res): **Jan Skotus Eriugena (raná scholastika)** -
1. otec scholastiky, zabýval se novoplatonismem

umírnění - pojmy ve věcech (univerzália in rebus)

konceptualismus - pojmy existují jen v rozumu

Nominalismus - pokud vůbec existují, tak až po věcech (univerzália post res) : **Jan Roscellinus**

syntéza nominalismu s realismem: **Pierre Abelard** -pro Boha un. ante res, ve skutečnosti

un. in rebus, pro člověka un. post res

Vrcholná scholastika

-Albert Veliký – snaha o systematizaci věd – **Suma teologická** (dopracoval Tomáš Akvinský)

-Tomáš Akvinský – jeho význam:

- 1) rozum už není pronásledovaný (rozum se přibližuje víře)
- 2) rehabilitoval Aristotela
- 3) výborný učitel a logik

v nauce o duši říká, že je nezávislá na těle – nemůže být s tělem zničena (duše rostlinná, živočišná, lidská – stupňovité uspořádání světa – rostliny, živočichové, člověk – smrtelný, anděl – nesmrtelný, Bůh)

spojil Platonovo ctnosti s láskou, vírou, nadějí

Pozdní scholastika: staví se **proti tomismu**

-Roger Bacon

-kritizoval neznalost jazyků (neznali oba řečtinu, zabývali se pouze překlady), minimální znalost matematiky, scholastickou metodu – zabývá se pouze rozborem daných děl, ne experimenty – chtěl metodu založenou na experimentech

-technická idea: idea střelného prachu – předzvěst renesance

-William Occam

-Occanova břitva – odstranit z logiky všechny nesmyslné argumenty – čím jednodušší, tím lépe)

4) Renesanční filozofie (14. -16. století)

Renesance – návrat k antickému člověku – INDIVIDUALITU JEDINCE

-objevy posunuly vzdělání od teorie ke zkušenosti: vynálezy –

kompas (cestování kolem celého světa, objevení Ameriky), střelný prach, knihtisk (Johanes Gutenberg + rozšíření knih)

-měšťanstvo

-nové vědění o přírodě – díky dalekohledu – Koperník, Keller (jednotná zákonitost, kterou se řídí Vesmír, i my bychom se měli tím řídit), Galilei (popis přírodních zákonů a řídit se jimi):
přechod od geocentrismu – heliocentrismus

-Michel de Montaigne: Cestovní deník (stát, politika atd.)

Humanismus – humanitas = lidskost, ideál vzdělání zaměřený na antiku (Shakespeare, Boccaccio = Dekameron)

(+**Pietro Pompanazzi:** spor v otázce nesmrtnosti mezi Aristotelem x Akvinský –

křesťanské dogma do této doby - nesmrtelnost, P.P. - smrtelnost, nesmrtelnost otázka víry)

Reformace - potřeba reformace církve - Martin Luther (kritizoval přijímání odpustků): každý může být sám sobě knězem, nepotřebujeme prostředníky

Potřeba nového politického uspořádání - **filozofové společnosti:**

-Niccolo Machiavelli (z Florencie, myšlenka jednoty Itálie): Vladař - absolutismus

-Thomas Hobbes: Základy přirozeného a politického práva; Leviatan - smluvní pojetí státu - absolutismus, zastánce monarchie

-Hugo Grotius: 3 knihy o právu válečném a mírovém - právo z lidské přirozenosti, zakladatel mezinárodního práva

-Thomas More (O nejlepším stavu státu a o novém ostrově utopii) a **Campanella** (Sluneční stát) - oba - z našeho pohledu - utopický socialismus: konec vykořisťování nižších tříd: společná výroba a vlastnictví

-Přírodní filozofie:

-Mikuláš Kusánský: O učení nevědomosti - individualita jedince! - 3 stupně poznání

(smyslová, rozvažovací, rozum) - vztah našeho vědění a nekonečna - my = nevědění

-Giordano Bruno - sice Dominikán, rychle opouští řád - láska k přírodě - díla pro církve nepřijatelná - kacíř - upálen

PŘEDČIL KUSÁNSKÉHO - spojil znalost Koperníkova díla s dynamickým principem (bůh = souhrn všech protikladů)

-panteismus: S KŘESŤANSTVÍM NESLUČITELNÉ

-Francis Bacon - nakonec se rozhodl místo politiky (obviněn z brání úplatků) pro filozofii

-Nové Organon, Nová Atlantida

-Kritika stagnace vědy - chtěl experimentální metodu, induktivní

-Metoda analýzy lidských idolů (=OMYLŮ): omyly rodu (rozdíl lidských povah), jeskyně (výchova), trhu (problém v komunikaci), divadla (máme zakořeněné teze o kterých se nediskutuje)

-Jakob Böhme: Východ červánků; Mystérium magnum; proč dobro a zlo? - musí být protiklady, nepoznali bychom dobro - každý se rozhodne pro dobro /zlo

5) Filozofie 17. století - baroko

-baroko = velká perla nepravidelného tvaru

-Období protikladů – umění (pompézní) / život v kláštrech (odvrácení od vnějšího světa) – Carpe Diem / Memento mori

-Francie – měla navrch, boj katolíků a protestantů

Racionalismus

-René Descartes

M – ostatní vědy ponížil, práva, medicína, voják v 30leté válce

-Rozprava o metodě – jak hledat pravdu ve vědách

-Meditace o 1. filozofii – dokazuje boží existenci a rozdíl mezi lidským tělem a duchem

-Základem myšlenek – skepse – zda jsme schopni racionálního poznání – smysly klamou – jediné, co nelze zpochybnit je naše bytí = Myslím, tedy jsem

LIDSKÁ BYTOST = res cogitans (myšlení) **řídí res extensa** (rozprostraněnost)

-Baruch Spinoza

Holandský Žid – studium latiny a hebrejštiny, ale vyloučen z židovské obce kvůli svým myšlenkám

-Etika vyložená způsobem užívaným v geometrii

=> obsahuje nezpochybnitelné pravdy – řídit se dle přírodních zákonů, poznat rozumově =

být svobodný

-Teologicko-politický traktát - rozebírá bibli - prostí i vzdělání si najdou to své - spojení národů - nabádal

Bůh, příroda:

! SPINOZA - BŮH NEBOLI PŘÍRODA = PANTEISMUS, člověk je přírodou determinován (omezen k fungování)

DECARTES - BŮH A PŘÍRODA

Lidská bytost se skládá:

SPINOZA - MONISMUS (atribut myšlení, rozlehlost)

DECARTES - RES COGITANS, RES EXTENSA

-Etika=umění žít, návaznost na STOIKY = oprostit se od emocí

-Gottfried Leibnitz

Stejně jako Decartes matematik - ale jeho KRITIK

Snaha o spojení křesťanského světa s nekřes. → neuznaný, trpký život

-Monadologie

Monády = nedělitelné jednotky = individuality (nejsou stejné) → mezi nimi harmonie (dána do vínku)

Monáda může být - síla, bůh, duše...

Stupně - 1. bůh, 2. anorganická - lidská duše, 3. organická - nejnižší - funguje ve stavu snu

Empirismus

-John Locke

odmítá vrozené ideje Decarta - člověk - TABULA RASA

-Rozprava

Pochyboval o poznání rozumem, kam až jdou smysly?

-ČLOVĚK SE RODÍ JAKO TABULA RASA - až do ní se vepíší zkušenosti →

Ideje jednoduché (vnější - prim - jablko je kulaté, sek (sub) - je sladké / vnitřní zkušeností) - z nich složené, které vytváří rozum - 3 druhy - mody, substance, vztahy

-Etika - myšlenka přirozeného práva, rovnoprávnost muži a ženy

-existence Boha: máme uloženou v rozumu - tady si protiřečí!

-George Berkeley

Irský biskup, studia v Dublinu, **KRITIKA LOCKA**

-Pojednání o základech lidského poznání

IDEJE NÁM DO HLAVY VKLÁDÁ BŮH

-David Hume

Dobře zajištěn - mohl bádát: Dějiny Anglie

-Pojednání o lidské přirozenosti

-NAVÁZAL NA LOCKA - impres (reálným odrazem) a ideje (představy) se spojí = vznik složených (vnímání reálného: vidím, slyším se spojí s představou): složené - mezi nimi ODLIŠNOSTI / PODOBNSOTI → ale chyby při spojování

-Kritika kauzality (tehdejší věda vycházela z kauzality - Newtonovy zákony) - věda by se měla zaměřit na PST

-Agnostik - ODDĚLIT VÍRU OD ROZUMU, v boha se věřit dá, ale musíme oddělit

-Etika = zastánce CITŮ - rozhodnou, jak se zachováme

6) Filozofie osvícenství a německá klasická filozofie

-osvítit lidi rozumem

-počátek: anglický empirismus (osvícenství přes Holandsko, Francie, Německo)

Francie

-tvrdý absolutismus

-rysy: preference rozumu (odlišení víry od rozumu), návrat k přírodě, preference demokracie

-utilitarismus = užitečnost - využitelnost vědy v praxi

-Encyklopedie aneb slovník racionálních v. u. ř.

Denis Diderot, Jean DeAlembert, Dietrich von Holbach

-přispěli i M, V, R

-Charles Luis Montesquie

-kritik společnosti ->

-Perské listy (dopisy perských studentů ve Francii - psali do vlasti a kritizovali francouzskou společnost)

-Úvahy o příčinách, velikosti a pádu Římanů

-Duch zákonů

-ideální forma společnosti neexistuje, každá společnost má jiné podnebí, velikost státu a kulturu (zvyky, náboženství), jemu se líbila ŘÍMSKÁ SPOLEČNOST

-rozdělení moci jako 1.

-Francis Maria Arouet = Voltaire

létaující filozof, oblíbený řečník, ale kritika všeho (až skončil v Bastile)

eklektik, odpůrce absolutismu - preferuje svobodu slova a vyznání

-Esej o mravech a duchu národů (vyhoštěn z Francie)

-dějinný vývoj je nepopsatelný, kromě Evropy jsou i jiné kultury (je možno je uznávat) = všichni jsou si rovni -> dílo se nelíbilo

-odmítá církve - kritika okázalosti

-Jean Jack Rousseau

zemřeli mu rodiče brzo, manželka Therese a 5 dětí

-Emil čili o výchově

výchova má, co se týká mravnosti úpadek (máme se vrátit zpět k prostotě)

-Rozprava o původu a základech nerovnosti mezi lidmi

-nerovnost přirozená / mravní (politická) - závisí na vývoji společnosti

-> problém, kdy vzniklo vlastnictví (boh / chudí), vrchnost (vládci / ovládaní), libovůle (páni / otroci) -> východisko je společenská smlouva (moc vychází z lidu, vládce zastupuje jen navenek) -> PODKLAD PRO VZNIK ÚSTAVY

Německá klasická filozofie - Kant, Fichte, Schelling, Hegel

-pruský král Friedrich - nakloněn filozofii

-Immanuel Kant: narozen v dnešním Rusku, Kaliningrad

neduživý člověk, přesný denní režim, učil na UNI Královec - učitel a myslitel

- předkritické období - díla týkající se přírody

- kritické – kritika čistého, praktického rozumu, kritika soudnosti
- pokritické období – kritiky už vytvořili základ pro jeho bádání, dále rozšiřoval

-průkopník pro založení mezinárodní organizace (k mírovému soužití jsou nutné mezinárodní organizace)

ROMANTISMUS

do „rozumové šedi“ osvícenství chtěli vnést CIT: kontrast citu a neukojitelnosti (J. W. G.)

fascinováni nekonečnem a mysticismem (dá se přirovnat k hippies)

-Fichte

-podstatou jeho filozofie = JÁ -> syntéze teze a antiteze: JÁ si uvědomím, že nejsem NEJÁ (uvědomím si své hranice)

-pojedenání o státovědě – člověk má spoustu praktických úloh ve společnosti, u něj socialistické pojetí státu

-Schelling

-na rozdíl od Fichteho studia PŘÍRODY

-FILOZOFIE IDENTITY: jednota přírody a ducha! (svět je složen z ducha a přírody – je jedno, kde začneš)

-Hegel: vrchol německé klasické filozofie – čerpal z novoplatonismu

-PRAVDA SE VYVÍJÍ – není žádná nadčasová

-mezi tezí a antitezí je napětí – vytáhnout z nich to nejlepší a vytvořit SYNTEZI

